

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

© 2016 ЛЕПЕЙКО Т. І., БАЛАНОВИЧ А. М.

УДК 338.45.01:658

Лепейко Т. І., Баланович А. М.

Комплексна оцінка рівня розвитку промислових підприємств

В статті було визначено початкові показники оцінки розвитку підприємства, що запропоновані з урахуванням доступності та змістовності статистичної інформації на досліджуваних підприємствах. Для отримання узагальненого бачення складу показників оцінки розвитку підприємства та визначення пріоритетності їх використання було здійснено ранжування. З метою представлення комплексного узагальнюючого характеру розвитку підприємства запропоновано використовувати багатовимірний факторний аналіз, який дозволяє провести класифікацію та систематизацію простору ознак дослідження, виявити приховані змінні та згрупувати фактори за їх економічним змістом. Застосування факторного аналізу пояснюється можливістю коректно зменшити число змінних і визначити структурні взаємозв'язки між ними. Застосування інтегрального коефіцієнта оцінки рівня розвитку підприємства дозволяє не тільки узагальнювати й аналізувати якісні змінні, а й надає можливість подальшого його використання.

Ключові слова: розвиток, оцінка рівня розвитку, підприємство, комплексна оцінка, промислове підприємство.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Формул:** 1. **Бібл.:** 25.

Лепейко Тетяна Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

Баланович Анна Миколаївна – викладач, кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

УДК 338.45.01:658

UDC 338.45.01:658

Лепейко Т. И., Баланович А. Н. Комплексная оценка уровня развития промышленных предприятий

Lepeyko T. I., Balanovych A. M. Integrated Assessment of the Level of Industrial Enterprise Development

В статье были определены начальные показатели оценки развития предприятия, предложенные с учетом доступности и содержательности статистической информации на исследуемых предприятиях. Для получения обобщенного видения состава показателей оценки развития предприятия и определения приоритетности их использования было осуществлено ранжирование. С целью представления комплексного обобщающего характера развития предприятия предложено использовать многомерный факторный анализ, который позволяет провести классификацию и систематизацию пространства признаков исследования, выявить скрытые переменные и сгруппировать факторы по их экономическому содержанию. Применение факторного анализа объясняется возможностью корректно уменьшить число переменных и определить структурные взаимосвязи между ними. Применение интегрального коэффициента оценки уровня развития предприятия позволяет не только обобщать и анализировать качественные переменные, но и дает возможность дальнейшего его использования.

In the article there determined initial values of indices for assessing the enterprise development chosen in view of availability and content of statistical information at the studied enterprises. To obtain a generalized vision of the composition of indices for assessing the enterprise development and determine the priority of their use, the ranking is carried out. In order to describe a comprehensive general nature of the enterprise development, it is proposed to use a multivariate factor analysis, which enables classifying and systematizing the space of the study attributes, revealing the hidden variables and grouping the factors according to their economic content. The application of the factor analysis is explained by the possibility to correctly reduce the number of variables and determine the structural relationship between them. The application of the integral index to assess the level of the enterprise development can not only generalize and analyze qualitative variables but also enables its further using.

Keywords: development, assessment of the development level, enterprise, integral assessment, industrial enterprise.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 25.

Ключевые слова: развитие, оценка уровня развития, предприятие, комплексная оценка, промышленное предприятие.

Lepeyko Tetyana I. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Формул:** 1. **Библ.:** 25.

Лепейко Татьяна Ивановна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Balanovych Anna M. – Lecturer, Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

Баланович Анна Николаевна – преподаватель, кафедра менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Постановка проблеми. Нестабільна ситуація сьогодні і мінливі процеси в зовнішньому середовищі суттєво впливають на розвиток підприємницької діяльності.

Для поліпшення рівня розвитку вітчизняних промислових підприємств необхідно, в першу чергу, виявити наявні проблеми, серед яких найбільш актуальними є низька якість

продукції і послуг, нераціональне використання ресурсів, незадоволення потреб персоналу, а також провести їх діагностику. Тому з метою обґрунтування ефективної стратегії розвитку підприємства та виявлення пріоритетних напрямів управління важливим і першочерговим завданням стає визначення ключових критеріїв і показників досягнення бажаного стану системи.

Незважаючи на цілковиту популярність такого феномена, як розвиток, на сьогодні не має однозначної, загальноприйнятої методики його оцінки. Це частково пояснюється переважанням більшості досліджень із цієї проблематики на рівні держави та регіонів та недостатньою розробленістю на рівні вітчизняних підприємств. Отже, постає питання виявлення та узагальнення сучасних наукових підходів щодо визначення системи основних показників розвитку підприємства та його особливостей стратегічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасного стану і тенденцій розвитку промислових підприємств присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених-науковців, а саме: Є. Виниченко [2], І. Должанського [3], Т. Калінеску [7], І. Максименко [11], Н. Миколайчука [13], О. Новакової [15], Р. Побережного [19], Ю. Погорелова [20], В. Самуляка [22], Р. Фещура [22] та ін. Проте проблема комплексного оцінювання рівня розвитку на промислових підприємствах залишається недостатньо вирішеною. Тому метою статті є розробка комплексної оцінки рівня розвитку промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Детальний аналіз наукових напрацювань із цієї проблеми свідчить про існування різноманітних алгоритмів і методів оцінки розвитку підприємств, на що вказує розбіжність наявних інтерпретацій сутності цього поняття. Комплексно досліджуючи категорію «розвиток підприємства», було виявлено, що вся різноманітність наявних точок зору щодо цього поняття ґрунтується на виділенні й аналізі одного з чинників функціонування підприємства, що впливає на ефективність його діяльності. Враховуючи це, можна констатувати, що доцільно розглядати різні напрями розвитку підприємства, серед яких найбільш впливовими є: економічний, соціальний, організаційний, техніко-технологічний, екологічний. Глибинне дослідження наукової літератури [2; 5; 9; 10; 12; 13; 19; 20; 24] дозволило узагальнити наявні підходи до оцінки розвитку підприємства, які проаналізовані в табл. 1. Їх детальний аналіз дозволив виявити 2 напрями: одні вчені розглядають оцінку розвитку підприємства з позиції її сутності та спрямованості, не акцентуючи увагу на математичному інструментарії щодо її визначення; інші, навпаки, деталізовано описують методичне забезпечення, залишаючи поза увагою перелік необхідних для цього показників і критеріїв. Серед них найбільш відомими є:

- 1) оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на дослідженні його конкурентоспроможності (Ю. Іванов, В. Оберемчук, В. Самуляк);
- 2) оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на дослідженні його потенціалу (Ю. Іванова, В. Самуляк, Р. Фещура, О. Федонін, І. Максименко);
- 3) оцінка рівня розвитку підприємства за фазою його розвитку (В. Пономаренко);

- 4) оцінка рівня розвитку, що ґрунтується на розрахунку інтегрального показника (Ю. Сидоренко, Л. Єфремов, В. Плюта, О. Подсолонко);
- 5) оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на експертному оцінюванні (А. Білянський, В. Денисов, Р. Лепа).

Єдине, що їх об'єднує, це використання вхідної сукупності показників для оцінки та наявність відповідної шкали оцінювання.

Необхідно зазначити, що однозначного та правильного способу та прийому здійснення оцінки рівня розвитку підприємства немає, а наведені підходи, застосовані авторами у своїх наукових дослідженнях з урахуванням їх специфіки та поставленої мети, мають як переваги, так і недоліки [14, с. 153]. Так, незважаючи на такі переваги, як виявлення ключових факторів успіху, достатній перелік показників для оцінки та порівняння з конкурентами, головними недоліками підходу, що ґрунтується на дослідженні конкурентоспроможності підприємства, є широкий спектр пропонованих методик оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства та певна статичність оцінки його конкурентних позицій під час порівняння з іншими підприємствами [1, с. 65].

Також були виявлені поодинокі підходи щодо оцінки розвитку підприємства, які не були відображені в табл. 1. Так, О. Новакова та Г. Мерзлякіна [15, с. 74] оцінку економічного розвитку здійснюють за індексом розвитку, який розраховується як сума індексів зростання реалізованої продукції, доданої вартості, власного капіталу та стійкості, головним недоліком при цьому є врахування тільки фінансових критеріїв. З використанням вартісних показників визначають рівень розвитку підприємства й Т. Степанова, А. Квилянський, О. Сюзяєва [25, с. 150]. Вони використовують показник інтенсивності стратегічного розвитку, який розраховується як темп зростання суми фінансового результату, ринкової вартості підприємства та вартості основних фондів. Інтервальна методика оцінки рівня розвитку, що заснована на розрахунку показника EVA, застосовують Ю. Погорелов та О. Деева [20, с. 111].

Необхідно відзначити дослідження Ю. Сидоренко [24], Л. Єфремова [5], В. Плюти [18], О. Подсолонко [21], де пропонується оцінювати рівень розвитку за допомогою розрахунку інтегрального показника. Його застосування є виправданим тільки для чітко означеної та коректно сформованої системи показників. Тому, враховуючи той факт, що різні вчені-науковці використовують різноманітні підходи до її визначення, детального аналізу та обґрунтування потребують показники та критерії, що використовуються для оцінки рівня розвитку підприємства [6, с. 89].

Відомі зарубіжні вчені-економісти Г. Клейнер та Ф. Котлер вважають, що оцінку розвитку підприємства слід проводити за допомогою розрахунку економічних показників: показників результативності, інноваційно-інвестиційного розвитку і ділової активності підприємства [10]. Їх детальний аналіз дозволить не тільки оцінити сучасний стан та динаміку фінансово-економічної діяльності підприємства, але й розробити ефективні управлінські рішення. Т. Калінеску, крім вищезазначених, виокремлює ще соціальні показники, які згруповані за такими напрямками,

Таблиця 1

Узагальнення наукових підходів щодо оцінки розвитку підприємства

Підхід	Сутність підходу	Автори	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на дослідженні його конкурентоспроможності				
Особливістю підходу є певна прямопропорційність визначення рівня конкурентоспроможності підприємства та рівня його розвитку. Узагальнена система показників конкурентоспроможності дозволяє глибоко аналізувати внутрішній стан підприємства у динаміці	В. Андрушків, Ю. Іванов, О. Кузьмін, В. Оберемчук, М. Портер, В. Самуляк	Виявлення ключових факторів успіху; достатній перелік показників для оцінки; порівняння з конкурентами	Відсутність однозначних підходів до оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств через широкий спектр пропонованих методик; левна стабільність оцінки конкурентних позицій підприємства під час порівняння з іншими	
Оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на дослідженні його потенціалу				
Визначається на основі розрахунку компаративних індексів за такими складовими потенціалу, як ринкові, виробничі, кадрові, інвестиційні	Н. Іванова			
Оцінюється за найнижчим показником потенціалу кожної складової підприємства за принципом «слабкої ланки»	В. Самуляк, Р. Фещур			
Здійснюється за допомогою суми складових (фінансовий, виробничий, маркетинговий, трудовий, інформаційний, інвестиційно-інноваційний, управлінський) потенціалів	Н. Кас'янова		Показники оцінки охоплюють всі підрозділи діяльності підприємства, що дозволяє виявити резерви у діяльності підприємства; відповідність потенціалу ступеню розвитку; використання фактичних даних; можливість окреслити межі відповідності між цілями та можливостями	Враховання великого об'єму вхідних даних для оцінки, що не тільки ускладнює цей процес, але й провокує значні витрати часу та ресурсів на збирання і опрацювання великого обсягу інформації; короткий проміжок часу актуальності отриманих результатів; складність вибору оптимальної методики, які мають негативні моменти; так, оцінка розвитку за темпами зростання показників дозволяє визначити лише напрямки і швидкість процесів змін, однак не дає змогу визначити їх масштаби; рівень розвитку не слід ототожнювати лише з мінімальним показником потенціалу
Визначається як ступінь реалізації потенціалу. Полягає у визначенні рівня потенціалу, яким володіє підприємство	В. Самуляк			
Оцінюється через рівень потенціалу у динаміці та статичі	О. Федонін, Р. Фещур			
Оцінка динаміки складових потенціалу підприємства з урахуванням факторів впливу зовнішнього середовища	І. Отенко			
Рівень економічного розвитку визначається співвідношенням зміни РВП до зміни економічного потенціалу підприємства	Н. Цопа			
Оцінка рівня розвитку підприємства за фазою його розвитку				
Оцінювання рівня розвитку підприємства за фазою його розвитку. Під час дослідження рівня розвитку підприємства можна опиратися на фазу життєвого циклу, в якій воно знаходиться	І. Адзєс, Л. Грейнер, М. Кизим, Д. Ліппіт, В. Пономаренко, О. Трідд, В. Шмідт	Можливість оцінки розвитку на кожному етапі циклу, графічна інтерпретація життєвого циклу для спрощеного сприйняття, можливість прогнозувати наступну фазу розвитку та своєчасно застосувати відповідну стратегію	Надає лише загальні результати стану розвитку підприємства (зростання, спад тощо), відсутність загальноприйнятої моделі життєвого циклу, складність ідентифікації фази життєвого циклу, відсутність чітких параметрів оцінки, складність застосування моделей у сучасних умовах	

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
<i>Оцінка рівня розвитку, що ґрунтується на інтегральному оцінюванні</i>				
Розраховується інтегральний показник кількісної оцінки стану розвитку підприємства за допомогою методу таксономії	Ю. Сидоренко, Л. Ефремов, В. Плюта	Оцінка рівня розвитку, що ґрунтується на інтегральному оцінюванні	Враховання специфіки галузі; використання інтегрального показника; можливість виявлення еталонного лідера у галузі та рейтингової оцінки розвитку конкретного підприємства; враховування якісних і кількісних показників	Динаміка якісних характеристик інтегрального показника розвитку підприємства за визначений проміжок часу не завжди може дати об'єктивну оцінку його зміни, оскільки не показує спрямованості плину процесу в бік погіршення або поліпшення розвитку підприємства; є доволі громіздким методом
Основою оцінки є еталонні або найкращі у світовій практиці показники, а для власне оцінки рівня розвитку запропоновано використовувати показники якісно-кількісних результатів розвитку виробництва, ресурсних, технічних і соціально-екологічних умов досягнення аналізованих результатів	О. Подсолонко	Оцінка рівня розвитку, що ґрунтується на експертному оцінюванні	Можливість визначення якісних показників; враховування думок керівників підприємств	Суб'єктивність оціночних показників; призначена здебільшого для ідентифікації проблемних ситуацій на підприємстві
Запропоновано інтегральний показник збалансованості підприємства, який включає в себе суму підінтерфейсів економічної системи підприємства	С. Каверга	Оцінка рівня розвитку підприємства, що ґрунтується на експертному оцінюванні	Можливість визначення якісних показників; враховування думок керівників підприємств	Не повною мірою враховано складний процесний характер розвитку, таке оцінювання більшою мірою відображає зміни, що відбуваються; відсутність можливості формування агрегованої оцінки
Запропоновано використання комплексних часткових та інтегральних показників за складовими збалансованої системи, об'єднаних в узагальнюючий показник методом адитивної згортки з урахуванням їх значущості	Р. Побережний	Багато критеріальна оцінка рівня розвитку підприємства	Для характеристики вектора розвитку підприємства така модель становить безперечний інтерес	
Метод оцінки підприємств житлово-комунального господарства на основі перетворення експертним шляхом індикаторів основних напрямків розвитку – технічного, фінансово-економічного та якості послуг, що перетворюються в абстрактні бали та рейтингові оцінки	А. Білянський			
Бальна методика оцінки наявного потенціалу – ринкового та виробничого, а також його змін	В. Денисов			
Оцінка проводиться не за допомогою окремої аналітичної моделі, а з використанням складної сукупності процесів: класифікація ситуацій, ідентифікація ситуацій, експертно-аналітичне представлення ситуацій, розпізнавання ситуацій, їхнє ранжирування та прогноз розвитку	Р. Лепа			
Використання моделі багато критеріального оцінювання для визначення сталості розвитку за сукупністю градацій для кожного критерію	Н. Миколайчук, А. Глинська			

як: організація і охорона праці, освіта персоналу, екологічні показники, взаємодія підприємства з громадськістю [7]. Також за допомогою економічних та соціальних показників оцінюють рівень розвитку підприємства Е. Виниченко [2], І. Должанський [3], Л. Малярець, Г. Мінцберг та Р. Побережний [19].

Дослідження А. Олійника присвячені питанням оцінки рівня науково-технічного розвитку підприємства, тому він акцентує увагу на показниках технічного рівня виробництва, що відображають обсяг фактичного впровадження досягнень техніки, науки, технології, організації управління та праці у виробництво, а саме [17, с. 77]: фондоозброєність праці, технічна озброєність праці, електроозброєність праці, коефіцієнти оновлення та вибуття основних виробничих фондів, вікові характеристики виробничого устаткування, коефіцієнт механізації праці, коефіцієнт автоматизації виробництва тощо. У свою чергу, Н. Семенченко здійснив оцінку рівня інноваційного розвитку підприємства з використанням такої системи показників: кошти на придбання зовнішніх знань; кількість придбаного нового обладнання; розмір фінансування інформаційних і телекомунікаційних технологій як показників, що характеризують інноваційну сприйнятливість; відсоток працівників, що підвищили свою кваліфікацію; кількість коштів, що витрачаються на підвищення кваліфікації працівників; загальна сума витрат на інноваційну діяльність; ступінь інноваційності, кількість нових технологічних процесів; обсяг реалізованої інноваційної продукції; кількість досліджень та розробок у галузі [23].

І. Максименко як інтегральний показник рівня розвитку підприємства пропонує визначати його ринкову вартість [11, с. 127], пояснюючи такий вибір існуючими властивостями цього показника: певна обмеженість величини (абсолютної) на визначеному проміжку часу та неможливість безкінечно зростати; виступає як результат теперішнього стратегічного розвитку підприємства та як індикатор ринкових тенденцій.

Акцентуємо увагу, що для отримання узагальненого бачення складу показників оцінки розвитку підприємства та визначення пріоритетності їх використання було здійснено ранжування, результати якого засвідчили таке:

- найбільш популярними показниками, що застосовуються для оцінки розвитку підприємства, є рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт оборотності капіталу, коефіцієнт придатності основних фондів, чиста рентабельність продажів, фондовіддача, середній темп приросту виробітку на одного працівника, питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію тощо;
- найменш застосованими для визначення рівня розвитку підприємства є такі показники: коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт забезпеченості оборотними засобами, коефіцієнт реальної вартості майна, коефіцієнт накопиченої амортизації, коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів, кошти на придбання зовнішніх знань, кількість придбаного нового об-

ладнання, розмір фінансування інформаційних і телекомунікаційних технологій, ступінь інноваційності, кількість досліджень і розробок у галузі тощо;

- немає одностайного бачення серед учених щодо питання використання відносних показників для оцінки розвитку підприємства. Так, переважна більшість науковців не розглядає такі показники, як: середній темп приросту обсягу продаж, середній темп зниження витрат виробництва, середній темп зміни енергоємності продукції, середній коефіцієнт оновлення продукції, питому вагу продукції на експорт, темп приросту валового доходу, приріст рентабельності власного капіталу підприємства, приріст рентабельності основних виробничих фондів, середній темп приросту матеріаловіддачі.

Необхідно зазначити, що проведеного узагальнення достатньо для виокремлення необхідної сукупності показників, які є доступними для розрахунку на більшості машинобудівних підприємствах. Окрім цього, при виборі показників слід врахувати такі принципи [8; 9; 12; 14; 16]: цілісність охоплення всіх сфер діяльності; релевантність; інтегрованість у систему менеджменту підприємства; інформаційна прозорість і наочність показників; взаємоузгодженість і збалансованість показників.

Важливим кроком при розробці комплексної оцінки є аналіз діяльності досліджуваних підприємств, а саме класифікація їх за рядом ознак: за галузевою ознакою; за організаційно-правовою формою господарювання; за сферою діяльності. Цей аналіз впливає на остаточний вибір необхідних груп показників, що у підсумку дозволить дати більш точну оцінку рівня розвитку досліджуваних підприємств.

Отже, враховуючи отримані результати та той факт, що розвиток – це, перш за все, якісна зміна структури та характеру процесів підприємства, яка спрямована на підвищення ефективності його діяльності, було визначено початкові показники оцінки розвитку підприємства, що запропоновані з урахуванням доступності та змістовності статистичної інформації на досліджуваних підприємствах.

З метою представлення комплексного узагальнюючого характеру розвитку підприємства запропоновано використовувати багатовимірний факторний аналіз, який дозволяє провести класифікацію та систематизацію простору ознак дослідження, виявити приховані змінні та згрупувати фактори за їх економічним змістом. Застосування саме факторного аналізу пояснюється можливістю коректно зменшити число змінних і визначити структурні взаємозв'язки між ними.

Проведення факторного аналізу має певну поетапну послідовність: введення до факторної моделі всіх показників; виявлення певної кількості змінних, що мають незначні навантаження, та їх вилучення; обґрунтування кількості виділених факторів за допомогою критерію каменістого насіпу, які є достатньо значущими та максимально повно описують увесь масив даних; групування досліджуваних показників за виявленими факторами. Для економічної інтерпретації отриманих факторів необхідно проаналізувати їх навантаження: змістове наповнення фактора визнача-

ється на основі змінних, які мають високі (значущі) факторні навантаження [4].

Для узагальнюючої оцінки запропоновано розрахувати інтегральний коефіцієнт розвитку підприємства на основі використання отриманих у результаті факторного аналізу показників та їх навантажень. Інтегральний коефіцієнт розраховується за такою формулою [4]:

$$IKR_j = \sum_{i=1}^n (P_{ij} \times W_i), \quad (1)$$

де IKR_j – інтегральний коефіцієнт j -го підприємства;
 P_{ij} – значення i -го показника для j -го підприємства;
 W_i – вага i -го показника.

Використання цього підходу щодо оцінки рівня розвитку підприємства надає можливість не тільки узагальнювати результати й аналізувати якісні змінні, але й надалі їх використовувати.

Необхідно зазначити, що для факторного аналізу було обрано 15 підприємств, що: за галузевою ознакою відносяться до промислових, які займаються виробництвом машин та устаткування; за організаційно-правовою формою господарювання переважають публічні акціонерні товариства (ПАТ «Турбоатом», ПАТ «ХТЗ», ПАТ «Завод Фрунзе», ПАТ «ХЗЕМВ-1», ПАТ Завод «Південкабель», ПАТ «ЕЛЕКТРОМАШИНА», ПАТ «Червоний жовтень», ПАТ «Світло шахтаря», ПАТ «ХАРП», ПАТ «ХАРТРОН», ПАТ «ХАРВЕРСТ», ПАТ «ХЕЛЗ «Укрелектромаш»), також є приватні акціонерні товариства (ПрАТ «ХЗШП» та ПрАТ «Завод «Трансв'язок») та товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ «Лозівський ковальсько-механічний завод»); за сферою діяльності підприємства відносяться до матеріального виробництва. Окрім цього, інформація щодо річної фінансової звітності цих підприємств за останні п'ять років є загальнодоступною і відкритою.

Заключний етап факторного аналізу підтвердив теоретичне обґрунтування показників розвитку та визначив таке: показники з високими навантаженнями утворили чотири фактори, що найбільшою мірою характеризують розвиток підприємства, а саме: економічний, організаційний, соціальний і техніко-технологічний.

Отже, динаміку інтегрального коефіцієнта розвитку досліджуваних підприємств, який було розраховано на основі адитивної згортки отриманих у результаті факторного аналізу показників та їх навантажень, наведено рис. 1.

Найвищий рівень розвитку підприємства протягом 2011–2015 рр. має ПАТ «Турбоатом». Збільшення його інтегрального коефіцієнта у 2015 р. можна пов'язати зі значним впливом усіх складових розвитку підприємства. Також позитивні тенденції мають ПАТ «Завод «Південкабель» та ПАТ «Хартрон». Найгіршим за значеннями інтегрального коефіцієнта у 2015 р. є ПАТ «Електромашина». У 2014 р. до аутсайдерів потрапив ПрАТ «Завод «Трансв'язок».

Отже, застосування інтегрального коефіцієнта оцінки рівня розвитку підприємства дозволяє не тільки узагальнювати й аналізувати якісні змінні, а й надає можливість подальшого його використання.

Висновки з проведення дослідження. Отже, схема методичного підходу щодо комплексної оцінки розвитку промислового підприємства має такий вигляд:

- 1) підготовчий етап (аналіз тенденцій розвитку промислових підприємств передбачає постановку мети оцінки та визначення критеріїв оцінки розвитку машинобудівних підприємства, формування системи кількісних і якісних показників; обґрунтування методу статистичного аналізу для проведення дослідження);
- 2) основний етап (формування початкових показників для проведення факторного аналізу; виключення змінних, що мають незначне навантаження; виявлення значимих факторів, які обґрунтовано за допомогою критерію «каменистого насипу»; розрахунок інтегрального коефіцієнта розвитку підприємства на основі адитивної згортки отриманих у результаті факторного аналізу показників і їх навантажень);
- 3) заключний етап (передбачає виявлення тенденцій і закономірностей розвитку досліджуваних підприємств, розробку заходів, спрямованих на підвищення рівня розвитку).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я., Мельник Л. М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. Тернопіль: ТНТУ, 2010. 271 с.
2. Виниченко Е. Н. Оценка состояния и динамики социально-экономического развития предприятий. *Академічний огляд*. 2015. № 2 (43). С. 68–84.
3. Должанський І. З., Ягнюк І. М. Стратегія управління діяльністю підприємства на основі збалансованої системи показників: монографія. Донецьк: СПД Купріянов В. С., 2012. 213 с.
4. Дуброва Т. А., Павлов Д. Э., Осипова Н. П. Факторный анализ с использованием пакета «STATISTICA». М.: МГУ экономики, статистики и информатики, 2000. 63 с.
5. Ефремов Л. И. Стратегия бизнеса. Концепции и методы планирования. М.: Финпресс, 1998. 334 с.
6. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2004. 256 с.
7. Калинеску Т. В., Недобега Е. А. Анализ и оценка уровня социально-экономического развития предприятия. *Бизнес Информ*. 2011. № 2 (2). С. 117–119.
8. Каплан Р. С., Нортон Д. П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. М.: Олимп-Бизнес, 2003. 304 с.
9. Кизим М. О., Пилипенко А. А., Зінченко В. А. Збалансована система показників: монографія. Харків: ВД «НЖЕК», 2007. 192 с.
10. Клейнер Г. Б. Стратегия предприятия. М.: Наука, 2007. 436 с.
11. Максименко І. О. Деякі підходи до визначення рівня економічного розвитку підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 161. С. 126–128.
12. Мельник О. Г. Диагностика діяльності машинобудівного підприємства на засадах системи економічних індикаторів: [монографія]. Львів: Укрпол, 2009. 188 с.
13. Миколайчук Н. С., Глинська А. Є. Методичні підходи до діагностики стану економічного розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник економічної науки України*. 2007. № 1. С. 90–94.
14. Нивен П. Р. Сбалансированная система показателей – шаг за шагом: максимальное повышение эффективности и закрепление полученных результатов. Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2003. 328 с.

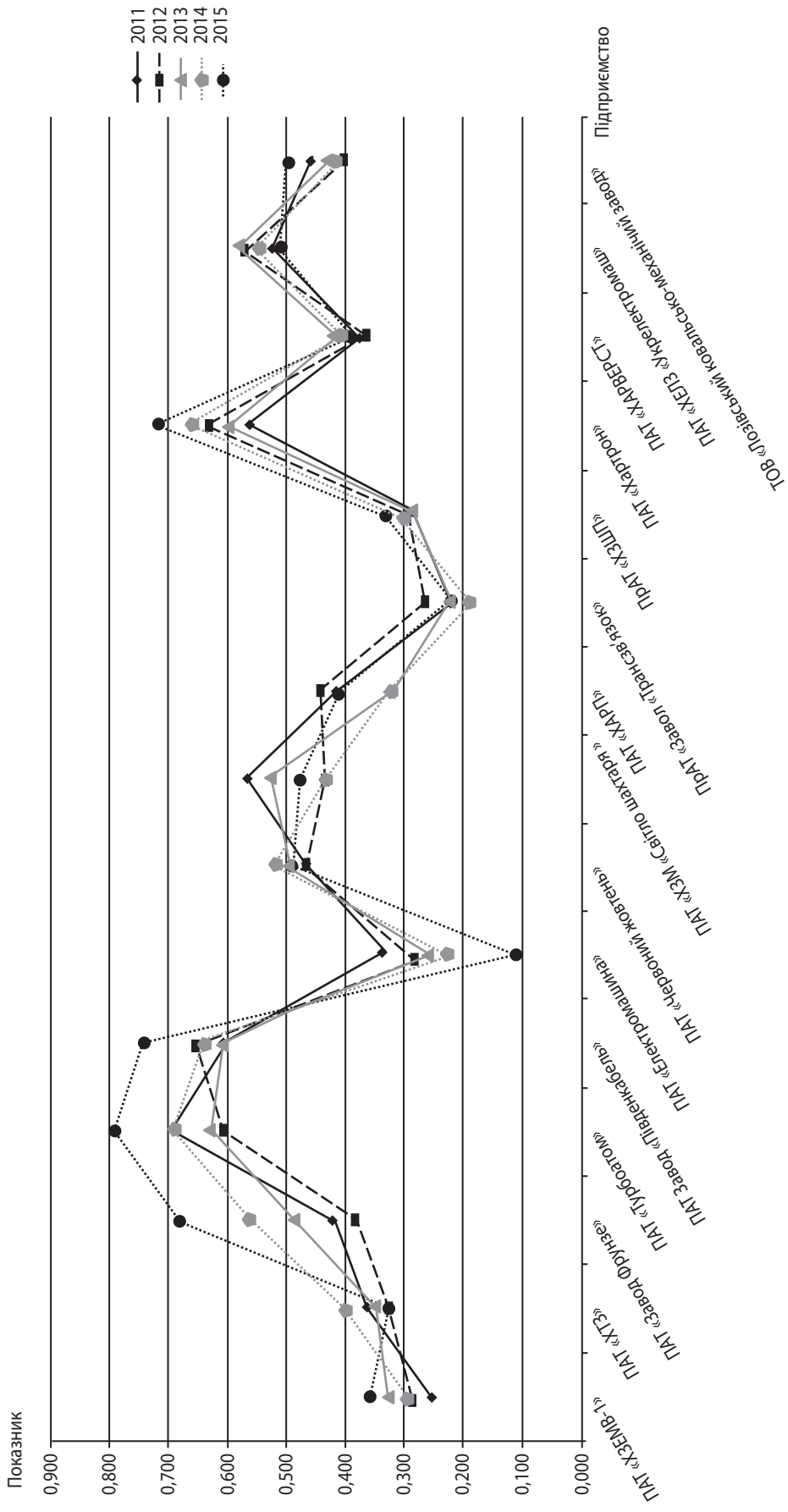

Рис. 1. Динаміка інтегрального коефіцієнта розвитку досліджуваних підприємств

15. Новакова О. И., Мерзликина Г. С. Экономическое развитие предприятия: [монография]. Волгоград: ВолГТУ, 2004. 208 с.

16. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства. Київ: МАУП, 2000. 128 с.

17. Олійник Л. Г. Методи оцінки та вибір показників ефективності науково-технічного розвитку підприємств. *Наукові праці НУХТ*. 2010. № 34, т. 1. С. 77–79.

18. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. М.: Финансы и статистика, 1989. 175 с.

19. Побережний Р. О. Формування стратегії розвитку машинобудівного підприємства на основі збалансованої системи показників: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2015. 363 с.

20. Погорелов Ю. С., Деева Е. А. Интервальная оценка развития предприятия с использованием показателя EVA. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, т. 2. С. 110–114.

21. Подсолонко О. А. Менеджмент: теорія та практика. Київ: ЦУЛ, 2003. 370 с.

22. Самуляк В. Ю., Фещур Р. В. Оцінювання рівня розвитку підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Логістика». 2008. № 633. С. 627–636.

23. Семенченко Н. В., Мороз О. С. Формування системи основних первинних показників інноваційного розвитку підприємства // *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_75

24. Сидоренко Ю. В. Методологічні аспекти оцінки стійкого розвитку підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 33. С. 137–140.

25. Степанова Т. А., Квилинский А. С., Сюзяева О. В. Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ*. Серія «Економічна». 2009. № 36–1. С. 147–154.

REFERENCES

Andrushkiv, B. M., Maliuta, L. Ya., and Melnyk, L. M. *Stratehichne upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriemstva* [Strategic management of innovative development of the enterprise]. Ternopil: TNTU, 2010.

Dolzhanskyi, I. Z., and Yahniuk, I. M. *Stratehiia upravlinnia dialnistiu pidpriemstva na osnovi zbalansovanoi systemy pokaznykiv* [Strategy business management based on balanced scorecard]. Donetsk: SPD Kupriianov V. S., 2012.

Dubrova, T. A., Pavlov, D. E., and Osipova, N. P. *Faktornyy analiz s ispolzovaniem paketa «STATISTICA»* [Factor analysis using the package «STATISTICA»]. Moscow: MGU ekonomiki, 2000.

Efremov, L. I. *Strategiya biznesa. Kontseptsii i metody planirovaniya* [The strategy of the business. Concepts and methods of planning]. Moscow: Finpress, 1998.

Ivanov, Yu. V. *Konkurentosposobnost predpriyatiya: otsenka, diagnostika, strategiya* [Competitiveness of enterprises: assessment, diagnosis, strategy]. Kharkiv: Izd-vo KhNEU, 2004.

Kalinesku, T. V., and Nedobega, E. A. «Analizi otsenka urovnya sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya predpriyatiya» [Analysis and assessment of the level of socio-economic development of the enterprise]. *Biznes Inform*, no. 2(2) (2011): 117–119.

Kaplan, R. S., and Norton, D. P. *Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Ot strategii k deystviyu* [A balanced scorecard. From strategy to action]. Moscow: Olimp-Biznes, 2003.

Kuzym, M. O., Pylypenko, A. A., and Zinchenko, V. A. *Zbalansovana sistema pokaznykiv* [Balanced scorecard]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2007.

Kleyner, G. B. *Strategiya predpriyatiya* [Enterprise strategy]. Moscow: Nauka, 2007.

Maksymenko, I. O. «Deiaki pidkhody do vyznachennia rivnia ekonomichnoho rozvytku pidpriemstva» [Some approaches to determining the level of economic development of the enterprise]. *Kultura narodov Prichernomorya*, no. 161 (2009): 126–128.

Melnyk, O. H. *Diahnostyka diialnosti mashynobudivnoho pidpriemstva na zasadakh systemy ekonomichnykh indyikatoriv* [Diagnostics of activity of engineering enterprises on the basis of system of economic indicators]. Lviv: Ukrpol, 2009.

Mykolaichuk, N. S., and Hlynska, A. Ye. «Metodychni pidkhody do diagnostyky stanu ekonomichnoho rozvytku pidpriemstv lehkoi promyslovosti» [Methodical approaches to diagnostics of a condition of economic development of enterprises of light industry]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1 (2007): 90–94.

Niven, P. R. *Sbalansirovannaya sistema pokazateley - shag za shagom: maksimalnoye povysheniye effektivnosti i zakrepleniye poluchennykh rezultatov* [Balanced scorecard step - by-step: maximizing the effectiveness and retention]. Dnepropetrovsk: Balans-Klub, 2003.

Novakova, O. I., and Merzlikina, G. S. *Ekonomicheskoye razvitiye predpriyatiya* [Economic development of the enterprise]. Volgograd: VolgGTU, 2004.

Oberemchuk, V. F. *Stratehiia pidpriemstva* [Enterprise strategy]. Kyiv: MAUP, 2000.

Oliinyk, L. H. «Metody otsinky ta vybir pokaznykiv effektivnosti naukovo-tekhnichnoho rozvytku pidpriemstv» [Methods of evaluation and the indicators of efficiency of scientific-technological development of enterprises]. *Naukovi pratsi NUKhT* vol. 1, no. 34 (2010): 77–79.

Pliuta, V. *Sravnitelnyy mnogomernyy analiz v ekonomicheskikh issledovaniyakh* [Comparative multivariate analysis in economic research]. Moscow: Finansy i statistika, 1989.

Poberezhnyi, R. O. «Formuvannya stratehii rozvytku mashynobudivnoho pidpriemstva na osnovi zbalansovanoi systemy pokaznykiv» [Formation of strategy of development of engineering enterprises based on balanced scorecard]. *dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04*, 2015.

Pogorelov, Yu. S., and Deyeva, E. A. «Intervalnaya otsenka razvitiya predpriyatiya s ispolzovaniem pokazatelya EVA» [Interval estimate of the enterprise with the use of EVA indicator]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* vol. 2, no. 4 (2009): 110–114.

Podsolonko, O. A. *Menedzhment: teoriia ta praktyka* [Management: theory and practice]. Kyiv: TsUL, 2003.

Samuliak, V. Yu., and Feshchur, R. V. «Otsiniuvannya rivnia rozvytku pidpriemstva» [Assessment of the level of development of the enterprise]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriya «Lohistyka», no. 633 (2008): 627–636.

Semenchenko, N. V., and Moroz, O. S. «Formuvannya systemy osnovnykh pervynnykh pokaznykiv innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva» [The formation of a primary system of main indicators of innovative development of the enterprise]. *Efektivna ekonomika*. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_75

Sydorenko, Yu. V. «Metodolohichni aspekty otsinky stiikoho rozvytku pidpriemstv» [Methodological aspects of evaluation of sustainable development of enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 33 (2011): 137–140.

Stepanova, T. A., Kvilinskiy, A. S., and Syuzayeva, O. V. «Formirovaniye strategii razvitiya predpriyatiya v usloviyakh izmenchivoy vneshney sredy» [Formation of strategy of development of the enterprise in the conditions of changeable external environment]. *Naukovi pratsi DonNTU*. Seriya «Ekonomichna», no. 36-1 (2009): 147–154.

Vinichenko, E. N. «Otsenka sostoyaniya i dinamiki sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya predpriyatiy» [Assessment of the status and dynamics of socio-economic development of enterprises]. *Akademichnyi ohliad*, no. 2(43) (2015): 68–84.